

Vähiten huono, mutta ei riskitön linja

MATTI VIRTANEN

Kun Virosta tulee EU:n jäsen vappuna 2004, sieltä tuotavien alkoholijuomien kiintiöt ja samalla matkan nykyinen 20 tunnin kesto rajoitus poistuvat: omaan käyttöön alkoholijuomia voi tuoda lähes rajoituksetta Tallinnasta vain kävämällä siellä. Tuontiviinan tulvan uhka Virosta on sen jälkeen aivan toisella tavalla todellinen kuin muista EU-maista.

Nopeasti päälle kaatuvan uhan torjumiseksi on vain joko erittäin huonoja tai sitten vähemmän huonoja vaihtoehtoja. Hyvät ratkaisut edellyttäisivät hankalasti aikaansaattavia EU-tason muutoksia, kuten alkoholijuomien minimiveroista sopimista tai turisti-viinan tuontimäärien tiukempaa rajoittamista. Näiden tavoitteiden suuntaan Suomen ja Pohjoismaiden on syytä jatkuvasti toimia, mutta ensi kevääksi ne eivät millään ehdi.

On siis valittava jokin huonoista vaihtoehdoista, joista ensin on karsittava erittäin huonot. Toinen niistä olisi sellainen alkoholiverojen miniale, joka hillitsisi Viron-tuontia vain vähän tai ei ollenkaan, mutta joka kasvattaisi kuitenkin selvästi kotimaan myyntiä. Aivan yhtä huono olisi Viron-tuonnin täysin tyrehdyttämään pyrkivä ale: verot pitäisi poistaa (lähes) kokonaan (kirkas viina on Suomessa nyt 4–5 kertaa kalliimpaa kuin Virossa). Nämä erittäin huonot vaihtoehdot maksimoisivat kokonaiskultuksen kasvun.

Jäljelle jää kaksi vähemmän huonoa vaihtoehtoa: joko ei tehdä mitään tai sitten tehdään niin tuntuva veroale, että se todella hillitsee tulevaa tuontia Virosta. Myös näissä vaihtoehdoissa kokonaiskulutus kasvaa, mutta selvästi vähemmän kuin erittäin huonoissa.

Stakesin tutkijaryhmä esitti artikkelissaan viime talvena (Alkoholipolitiikka tuontirajoitusten poistuessa, YP 1/03) vähemmän huonojen vaihtoehtojen haarukan, jonka toisessa ääripäässä ei tehdä mitään. Tuntuva, mutta järjestelmällisen veronalennuksen ääripäästä edusti 50 %:n ale kautta linjan. Ryhmä arvioi vaihtoehtojen seurauksia näin:

Jos ei tehdä mitään, kokonaiskulutus kasvaisi (kaikki luvut puhdasta alkoholia per asukas) yhteensä 1–1,5 litralla siten, että tuontialkoholi kasvaisi 2–2,5 litraa, mutta kotimaan myynti laskisi litran. Valtion alkoholiverotulot vähenisivät 20 %.

Oletuksena tässä vaihtoehdossa on, että joka toinen Virosta palaava suomalainen toi si 10 litraa väkeviä nykyisin sallitun 1 litran (jonka enemmistö nykyisin myös tuo) sijasta. Edelleen laskelma olettaa, että nykyisten 2,5 miljoonan vuotuisen matkustajakäynnin lisäksi tulisi 0,5 miljoonaa erityistä alkoholimatkaa, joilta pakettiautolla tuotaisiin 10 litraa väkeviä, neljä laatikkoa viiniä ja kuusi laatikkoa olutta.

Jos veroale olisi 50 % kautta linjan, tuonti Virosta kasvaisi nykyiseen verrattuna ehkä vain puolisen litraa, mutta kotimaan myynti 1,5 litraa – ja silti valtion verotulot vähenisivät 40 %.

Vaihtoehtojen perustulos on lähes sama: kokonaiskulutus kasvaisi kummassakin vaihtoehdossa kutakuinkin saman verran. Ensimmäisessä vaihtoehdossa kasvu tulisi kokonaan Viron-tuonnista, samalla kun kotimaan myynti vähenisi, toisessa kokonaiskasvu olisi lähes kokonaan peräisin kotimaan myynnistä. Kasvun rakenteesta johtuen

valtion verotulot vähenisivät selvästi enemmän 50 %:n veroalevaihtoehdossa verrattuna siihen, ettei tehtäisi mitään.

Jos ratkaisu pitäisi tehdä vain näiden lukujen perusteella, se saattaisi kallistua ykkös-vaihtoehdon kannalle. Mutta jos ei tehdä mitään, suurimmaksi uhkaksi nousee sala-kaupan laajamittainen leviäminen. Kotimaan hintatason pysyessä nykyisellään olisi erittäin kannattavaa ryhtyä tiheään rahtaamaan pakettiautolla täyslasteja Suomeen ja välittää tai myydä niistä osa kavereille tai sitten ammattimaisille jälleenmyyjille: tuhansien ”yrittäjien” seulonta kolmen miljoonan vuotuisen matkustajakäynnin seasta olisi vaikeaa, ellei mahdotonta. Alkoholikauppa epänormalisoituisi, jakautuisi jyrkästi kahtia – ja kotimaan alkoholipolitiikalta katoaisivat nopeasti pohja ja uskottavuus.

Edellä esitetyn ääripäiden vertailun perusteella hallituksen elokuun budjettiriihessä päätetty linja (veroale väkevissä 44 %, oluessa 32 % ja viineissä 10 %) vaikuttaa perustellulta ja järkevältä: se on tuntuva, mutta välttää sekä ali- että ylimitoituksen. Stakesin erikoistutkijan Esa Österbergin suullisen arvion mukaan kokonaiskulutuksen kasvu on valitulla linjalla ehkä samaa luokkaa (noin 1,5 litraa puhdasta alkoholia per asukas) kuin kahdessa ääripäävaihtoehdossa, mutta tuonnin kasvu olisi ehkä vain puolet verrattuna ei tehdä mitään -vaihtoehtoon ja vastaavasti kotimaan myynnin kasvu ehkä vain puolet verrattuna 50 %:n alevaihtoehtoon. Kun veroalen taso on selkeästi matalampi kuin 50 %, valtion verotulojen vähennys tulee olemaan lähempänä 20 %:ia kuin 40 %:ia.

Myös aleprosenttien porrastus vaikuttaa järkevältä. Tässä veroalella on kysymys Viron jäsenyyden vaikutusten minimoinnista. Siksi suurin ale on syytäkin kohdistaa väkeviin juomiin, joissa hintaero on suurin, keskisuuri olueen, jossa hintaero on tuntuva, ja pienin viineihin, joissa hintaerokin on pienin. Paitsi että hintaero Suomen ja Viron välillä on väkevissä (varsinkin kirkkaissa viinoissa) suurin, niitä on helpointa kuljettaa (10 litraa tulee kantamalla), ja siksi suurimman alen kohdistaminen niihin syö tuontia ja siirtää myyntiä Alkoon todennäköisesti eniten. Saman tehnee päätetty olut-ale (tuontia korvautuu kotimaan myynnillä). Viini-ale taas ei niinkään korvaa tuontia (viinien hintaero Viroon on sen verran pieni), mutta säilyttää kuluttajien kannalta viinien kilpailukykyä väkevien ja oluen suhteen.

Mitenkään riskitön hallituksen valitsema linja ei ole. Tuontirajoitusten poistumisen ja veroalen yhteisvaikutusten suuruutta on vaikea etukäteen tarkasti ennustaa ja kaikkia kerrannaisvaikutuksia on mahdoton ennakoita. Lähes varmaa kuitenkin on, että vaikka valittu linja tuntuu perustellusti vähiten huonolta, myös sen myötä kokonaiskulutus ja sen mukana haitat kasvavat voimakkaasti. Tuonti jää varmasti pienemmäksi veroalen kanssa kuin ilman sitä – mutta kuinka paljon? Vaikka veroale on näin tuntuva, alkoholijuomien (varsinkin kirkkaiden viinujen) hintataso Virossa jää sen jälkeenkin kauas Suomen tason alapuolelle. Tuonnin kasvua pakettiautoilla ja ilman tulee esiintymään – ja alkoholikauppiat keksivät varmasti keinoja, joilla ostaminen ja alkoholin kuljettaminen tehdään mahdollisimman helpoksi. Ja vaikka salakaupan leviämistä ei nyt ole yhtä suurta pelkoa kuin siinä tapauksessa, ettei tehtäisi mitään, sitäkin tullaan aivan riittävästi näkemään.

Alkoholipoliittisesti ensi kevät vertautuu vuoteen 1968, jolloin keskiolut siirrettiin Alkosta maitokauppoihin ja kuiva maaseutu alkoi saada pitkäripaisia. Tuolloin murrosta odotettiin kansallisen innostuksen ja optimismin vallassa: holhouksen kouran pihtioteen koettiin olevan kirpoamassa. Samantyyppistä innostunutta odotusta on ilmassa hiukan myös nyt. Voi vain toivoa, ettei kaikki pääty yhtä hämmennyneeseen krapulaan kuin 30 vuotta sitten.